

ENKÄT STÄLLD TILL BLÅSMUSIKPEDAGOGER I REGION NORRBOTTEN, STOCKHOLM, SKÅNE, KRONOBERG SAMT BLEKINGE

MAJ 2023

En undersökning genomförd av "Swedish Wind Power"¹, december 2022 – januari 2023.

NORRBOTTENSMUSIKEN

¹ Swedish Wind Power är ett pilotprojekt för att värna återväxten av blåsmusiker samt blåsmusiken som konst. Projektet drivs av Norrbottensmusiken, Blåsarsymfonikerna och Musik i Syd, stöds av Kulturrådet och Svenska Postkodstiftelsen och pågår 2022–2024.

Inledning och bakgrund

I början av 2021 genomförde Blåsarsymfonikerna i Stockholm, i samverkan med Nätverket för professionell blåsmusik i Sverige², Sveriges Orkesterförbund, RUM – Riksförbundet Unga Musikanter samt Kulturskolerådet, en undersökning som riktade sig till landets fritidsmusicerande orkestrar.

Resultatet av undersökningen redovisades i en rapport ("Orkesterundersökning, jan 2021"³) som publicerades i februari 2021. Rapporten påvisade en del upplevda brister i orkestrarnas villkor, återväxt och möjlighet till fortsatt verksamhet. Rapporten berörde också något som lyfts fram av många av de svarande orkestrarna, nämligen stora problem med att rekrytera musiker. Vissa instrumentgrupper, som t ex oboister och fagottister, visade sig vara särskilt svårrekryterade.

Vi kände ett behov att följa upp svårigheten med att rekrytera musiker till landets orkestrar. Varifrån kommer musikerna? Hur utbildar de sig, och vad anser de om sina utbildningar, och om arbetsmarknaden? Under sommaren 2021 skickade Blåsarsymfonikerna därför ut en enkät som riktade sig till musiker, pedagoger, tonsättare och dirigenter som har erhållit en examen⁴ från en svensk musikhögskola eller motsvarande⁵ de sista tio åren. Totalt 303 personer med en svensk musikhögskoleexamen under perioden 2012–2021 svarade på enkäten som redovisades våren 2022 ("Undersökning av musiker och musikpedagoger utbildade i Sverige"⁶).

Sammanfattningsvis framträdde det en tydlig bild av hur avgörande lokala (kommunala) kultur- och musikskolor samt folkhögskolorna är för hela återväxten av musiker och pedagoger. Det framkom också tydligt att föräldragenerationens eventuella musicerande och utbildningsnivå spelar stor roll vad gäller förutsättningarna för att erhålla examen från en musikhögskola. Geografisk och/eller etnisk bakgrund verkar spela mindre roll. Möjligheterna att vara verksam som musiker ser olika ut beroende på genre. Arbetsmarknaden uppfattas ofta som otrygg och med låg status. Kopplingen mellan utbildning och arbetsliv framträder som svag, främst avseende musikerna, och utbildningarna uppfattas inte som helt relevanta för den rådande arbetsmarknaden.

² Nätverket bildades 2016 på initiativ av Kungl. Musikaliska Akademien. I nätverket ingår även Blåsarsymfonikerna, Bohuslän Big Band, Gotlandsmusiken, Göteborg Wind Orchestra, Norrbotten Big Band, Östgötamusiken samt Försvarsmusiken (genom Arméns musikkår, Livgardets dragonmusikkår och Marinens musikkår).

³ <https://www.mynewsdesk.com/se/blasarsymfonikerna/documents/orkesterundersokning-jan-2021-dot-pdf-103578>

⁴ Kandidat-, magister-, master- och/eller pedagogexamen.

⁵ Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Musikhögskolan i Piteå, Operahögskolan (Stockholms konstnärliga högskola), Musikhögskolan vid Örebro universitet, Musikhögskolan Ingesund, Musikhögskolan i Malmö, Högskolan för Scen och Musik vid Göteborgs universitet, Stockholms Musikpedagogiska Institut (SMI).

⁶ <https://blasarsymfonikerna.se/wp-content/uploads/2022/06/Undersokning-musiker-och-musikpedagoger.pdf>

Inför 2022 skrev Regeringen, i regleringsbrevet till Statens kulturråd, att blåsmusiken och dess återväxt och utövare ska värnas och främjas. Inga finansiella medel tillfördes, men ett flertal aktörer och organisationer har under 2022 satsat på undersökande och främjande insatser, inte minst mot barn och unga. I början av 2023, efter att denna enkät hade stängts, lämnades besked om att skrivningen inte längre finns kvar i Kulturrådets nya regleringsbrev för 2023.

Vi kommer dock att fortsätta arbeta för att alla – oavsett bakgrund och förutsättningar – ska beredas möjlighet att spela ett blåsinstrument på fritidsnivå eller professionell nivå.

Denna undersökning är ett led i att ta fram relevanta fakta och kunskaper kring musik- och kulturskolornas (och dess pedagogers) viktiga roll i att värna återväxten av blåsmusiker, samt pedagogernas förutsättningar för att verka i landet (med fokus på projektregionerna).

Projektgruppen genom Noomi Hedlund
Projektledare
Swedish Wind Power

Ingarö
Maj 2023

Metod

Den digitala enkäten har skickats ut till alla kommunala kultur- och musikskolor i de berörda regionerna, samt till alla privata skolor och aktörer vi kunnat hitta. Totalt har 95 skolledningar nåtts, och enkäten har också skickats till ett femtiotal individer. Flera av skolorna har visats sig inte ha några anställda blåsmusikpedagoger.

Totalt 124 individer har svarat på enkäten. Vi är medvetna om att undersökningen, trots det stora gensvaret, inte kan ge en komplett bild av situationen i landet.

Trots detta anser vi att man kan utläsa en del tydliga omständigheter, förutsättningar och upplevelser hos de svarande som sannolikt går att applicera på utmaningarna och möjligheterna inom blåsmusiken (inte minst inom musikskolorna) i stort.

Vi använder genomgående ordet "musikskola" i rapporten, och avser då alla kommunala eller privata skolor som bedriver frivillig musikundervisning på grundnivå. Detta innefattar alltså även t ex kulturskolor. Vi har inte kunnat se några mätbara skillnader i svaren mellan pedagoger som undervisar i kommunala musikskolor kontra de som undervisar i andra skolor (t ex privata skolor).

Vi har valt att avrunda procentsatser till heltal. Vid frågor där svarande endast kan ange ett svarsalternativ ska total procentsumma uppgå till 100 %. Små avvikelser kan dock förekomma p.g.a. avrundningen.

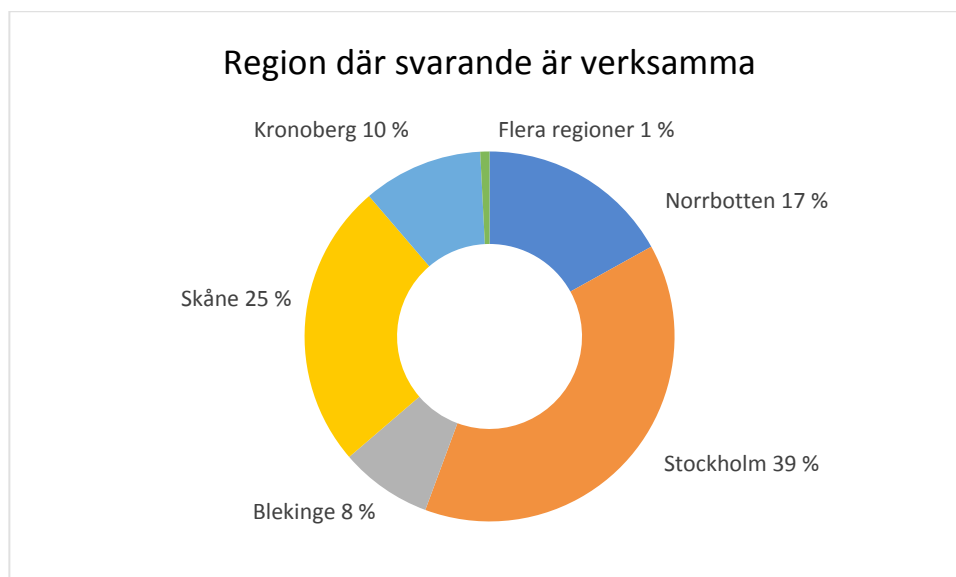
Kort om de svarandes generella bakgrund

En önskan med undersökningen har varit att få fram mer bakgrundsinformation om de blåsmusikpedagoger som är verksamma i de respektive regionernas musikskolor.

Vi har därför ställt några frågor som rör deras könstillhörighet, ålder, deras högsta relevanta musik- eller pedagogutbildning, samt hur länge de har jobbat som instrumentalpedagog. För att få en tydligare bild av svenska instrumentalpedagogers bakgrund avseende geografisk härkomst, föräldrarnas utbildningsnivå etc. hänvisar vi till "Undersökning av musiker och musikpedagoger utbildade i Sverige" (2022)⁷

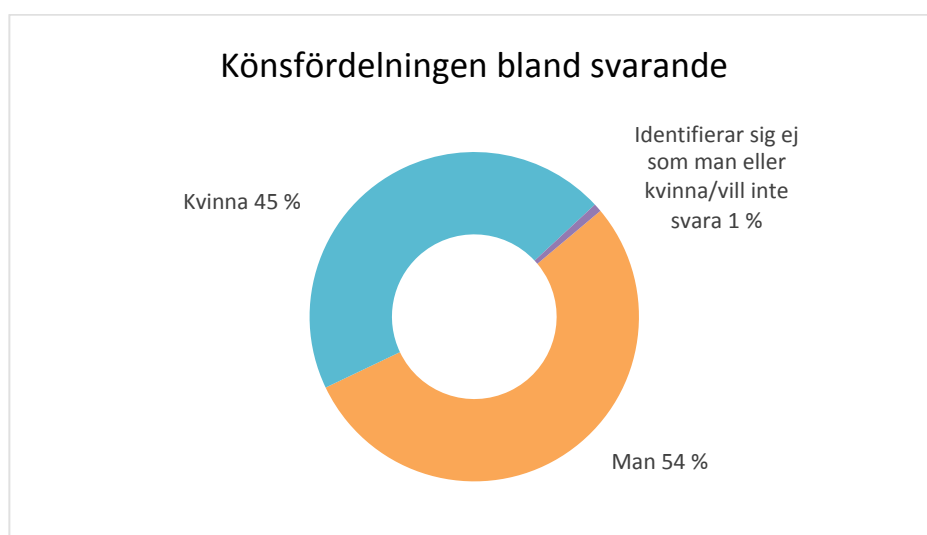
Vi har frågat vilken region de svarande är verksamma i. Flest svar har inkommit från Region Stockholm, följt av Region Skåne. Svaren fördelar sig ganska jämnt mellan regionerna, men de mindre regionerna är något överrepresenterade bland svarande om man ser till befolkningsmängden.

⁷ <https://blasarsymfonikerna.se/wp-content/uploads/2022/06/Undersokning-musiker-och-musikpedagoger.pdf>

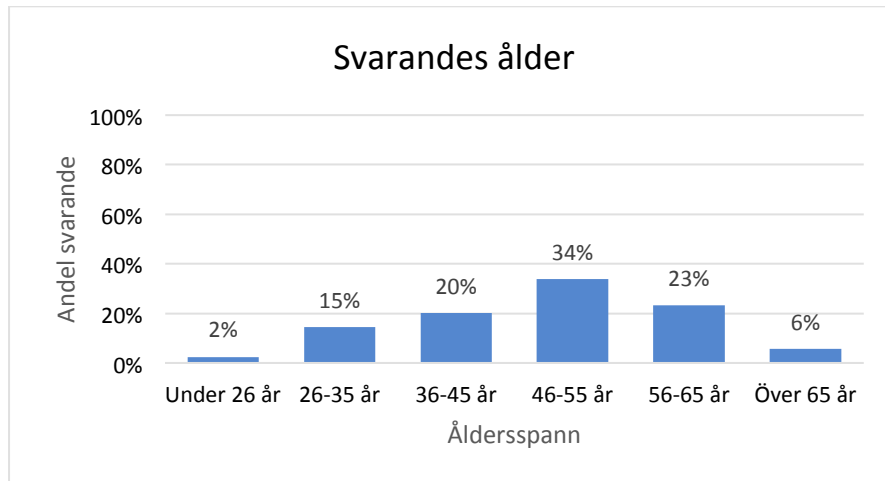

54 % av det totala antalet svarande är män, 45 % av de svarande är kvinnor och 1 % av de svarande vill inte uppge sin könsidentitet eller identifierar sig inte binärt (som man eller kvinna). Något fler män än kvinnor har alltså svarat på enkäten.

Det kan vara intressant att notera att könsfördelningen såg annorlunda ut i "Undersökning av musiker och musikpedagoger utbildade i Sverige" (2022), där 77 % av de svarande pedagogerna var kvinnor, alltså en tydlig majoritet. Man kan av detta möjligen dra slutsatsen att fler män än kvinnor spelar/undervisar i just blåsmusikinstrument (istället för stråk, sång, piano etc).

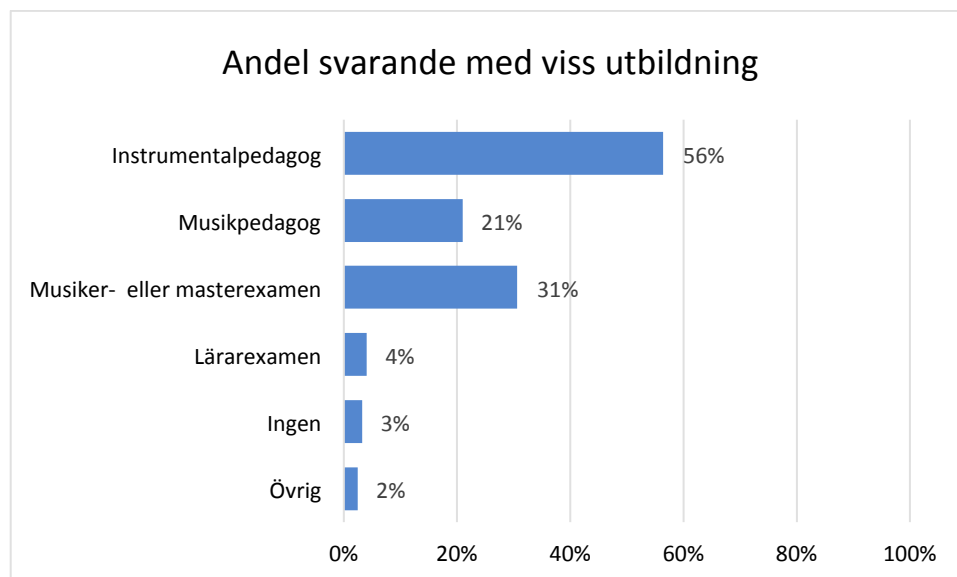

Vi har efterfrågat ålder på respondenterna, liksom även hur många år de har varit verksamma som blåsmusikpedagoger. Föga förvånande är endast några procent (2,4 %) under 25 år gamla, vilket sannolikt hänger ihop med att det krävs minst fem års högskolestudier innan man kan bli behörig lärare. Inte alla som svarat på enkäten är dock behöriga lärare (vilket heller inte alltid är ett krav för att få jobba i en musikskola). Se mer om respondenternas utbildningsnivå nedan. 60 % av de svarande är 46 år eller äldre, varar 6 % är över 65 år gamla.

Vi har i enkäten frågat vilken (högsta) relevanta utbildning de svarande instrumentalpedagogerna har erhållit. Som synes nedan har drygt hälften (56 %) en instrumentalpedagogexamen inom blåsmusik.

Knappt hälften har en annan examen, t ex musikpedagogexamen (19 %) eller musikerexamen på kandidat- eller mastnivå (31 %), vilket inte är en pedagogexamen. Det kan såklart inte uteslutas att de musikerutbildade har kompletterat sina utbildningar med fristående pedagogkurser, men de har alltså inte erhållit en pedagogexamen. En musikpedagogexamen innefattar inte nödvändigtvis några krav på kunskap eller skicklighet inom ett visst instrument, utan är en bred examen med fokus på att bli behörig i att undervisa i musikämnet inom t ex grundskolan.

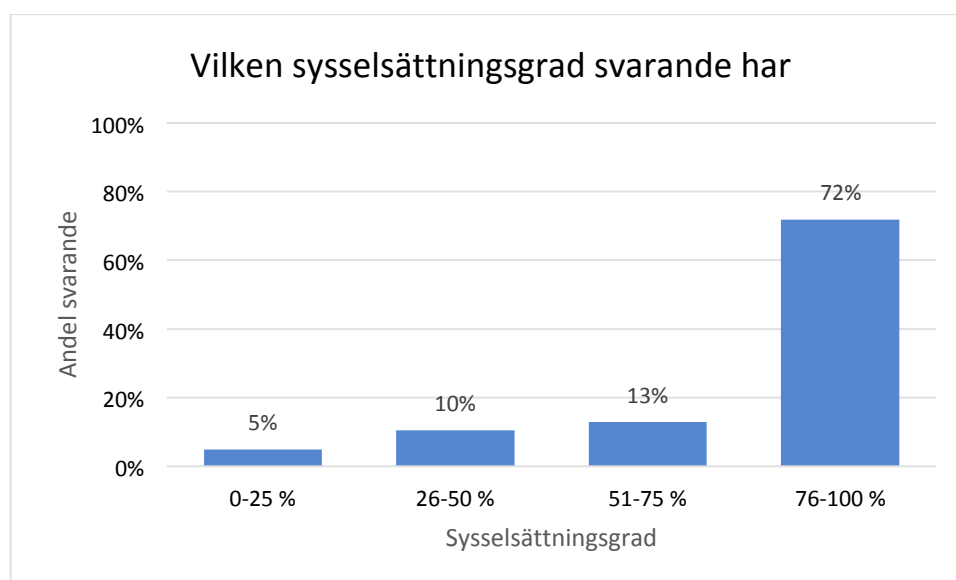
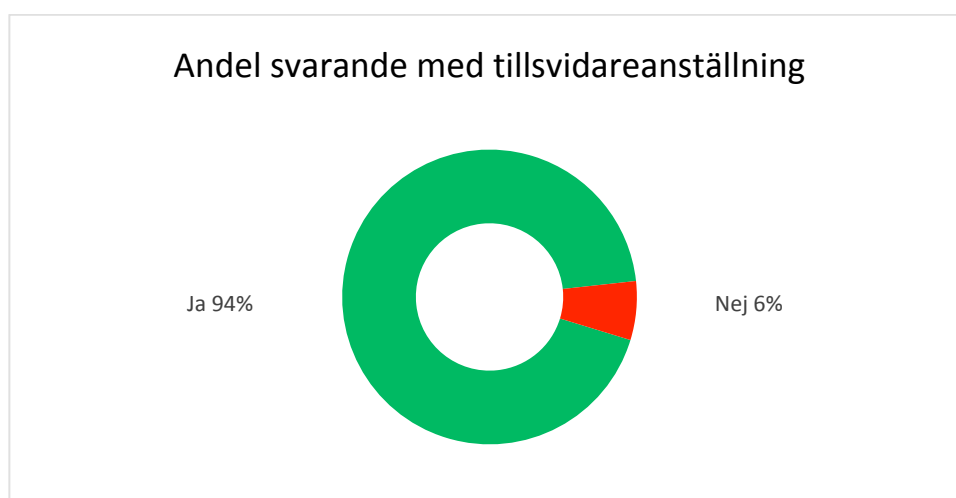

Det är värt att notera att de flesta musikskolor inte har krav på instrumentalpedagogexamen för anställning. Det är också så att det inte längre finns några instrumentalpedagogutbildningar kvar i Sverige. Den utbildningen avskaffades

hösten 2011⁸, instrumentallärare utbildas idag formellt enbart för gymnasiet, inom ramen för ämneslärarexamen. Eftersom den kommunala musik- och kulturskolan överhuvudtaget inte nämns i högskoleförordningen⁹ finns formellt idag ingen behörighetsgivande lärarutbildning för den institutionen.

De svarandes nuvarande arbetsituation

Hela 94 % av de svarande har en tillsvidareanställning, och majoriteten av de svarande (72 %) har en sysselsättningsgrad om 75-100 % (se graferna nedan). En väldigt stor majoritet har alltså en tillsvidareanställning, vilket överraskade oss något. Vi trodde att fler arbetade på kortare förordnande, vilket alltså inte verkar vara fallet.

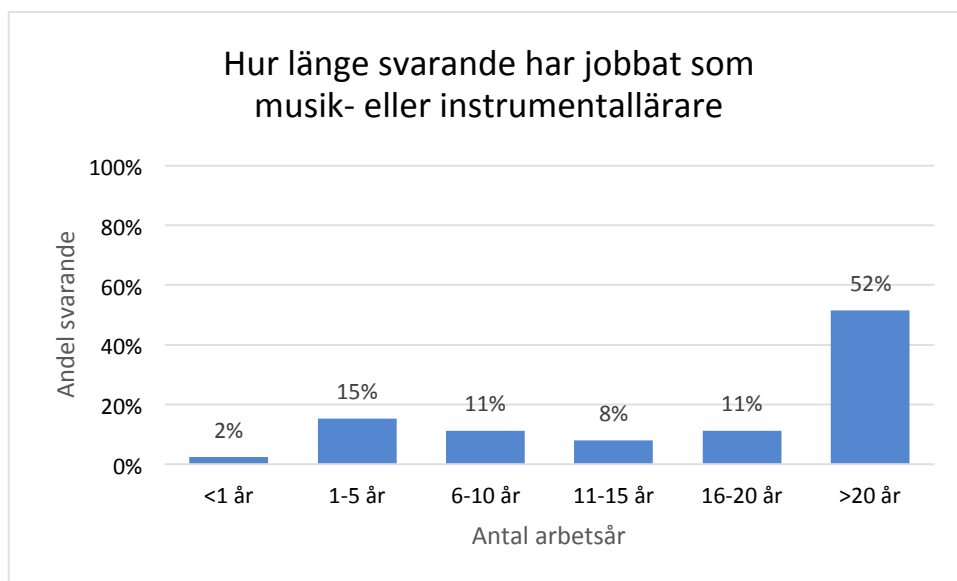

⁸ <https://www.regeringen.se/contentassets/c0d91cff5e4d4223b15334ce441cd00a/bast-i-klassen---en-ny-lararutbildning-prop.-20091089>

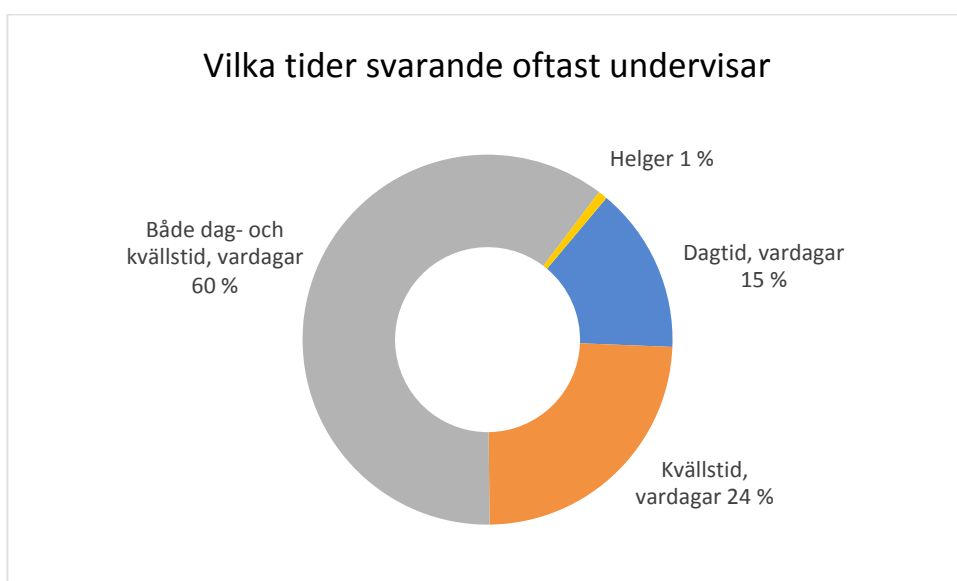
⁹ <https://web.archive.org/web/20160415092335/http://uka.se/download/18.197ecc1140ee238b58b2f/1403093618003/lararexamina.pdf>

Var jobbar då respondenterna? Jo, en överväldigande majoritet – hela 92 % – arbetar på kommunala kultur- och/eller musikskolor. Resterande 8 % arbetar på privata kultur- och/eller musikskolor (2 %), samt kultur- och/eller musikskola som drivs på annat sätt, t ex i stiftelseform (6 %)

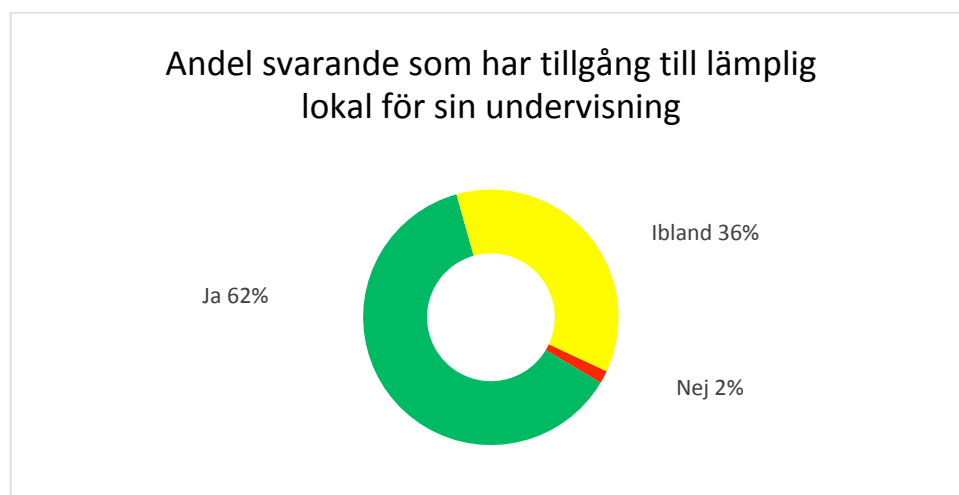
På frågan om hur länge de svarande har jobbat som musklärare visar det sig att mer än hälften har jobbat i över 20 år. Det verkar alltså vara ett yrke som man stannar förhållandevis länge i.

För att få en någorlunda bild av hur själva arbetsituationen hos respondenterna ser ut, har vi ställt frågor kring vilka tider de undervisar och om de har tillgång till lämpliga undervisningslokaler. Som synes nedan, arbetar endast 15 % av pedagogerna vanliga "kontorstider", alltså dagtid på vardagar. Majoriteten arbetar även på kvällstid.

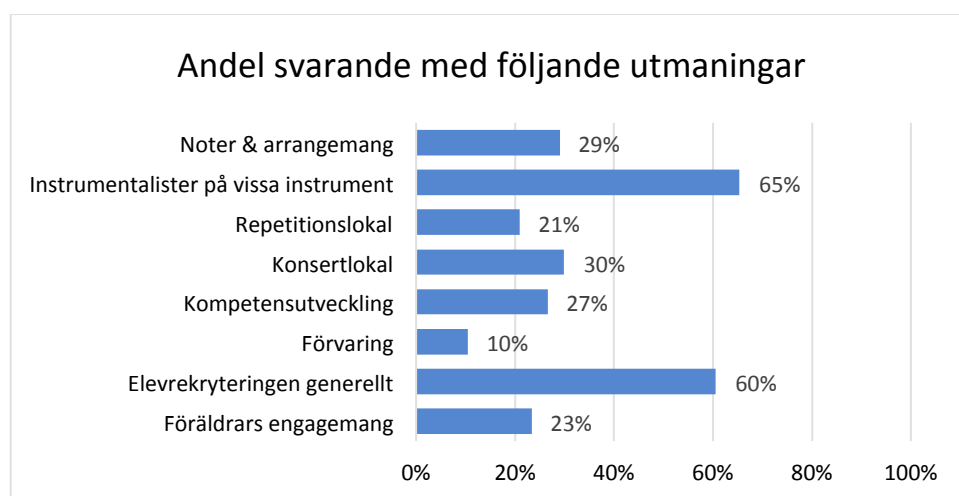
När det gäller tillgång till lämpliga undervisningslokaler, så verkar den vara god. Endast 2 % har svarat nej på frågan om huruvida de har tillgång till lämpliga lokaler, medan 36 % har svarat "ibland". Majoriteten svarar att deras tillgång är god.

Utmaningar och tankar om framtiden

Det kanske viktigaste syftet med denna undersökning var att ta reda på hur blåsmusikpedagogerna själva ser på styrkor, svagheter, återväxten och möjligheten att spela ett blåsinstrument, samt få deras tankar kring varför det är problem kring återväxten och vad man kan göra åt det. Enkäten har därför innehållit två frisvarsfrågor, som många har tagit chansen att svara på.

Först ställde vi några frågor med olika svarsalternativ. Respondenterna ombads att välja mellan åtta olika utmaningar och kryssa för de alternativ som de mest instämde i. Det var också möjligt att kommentera frågan med fritextsvar (vilket endast åtta svarande har gjort, de nämner bl a svårigheter med tillgång till instrument och svårigheter att nå ut i konkurrensen).

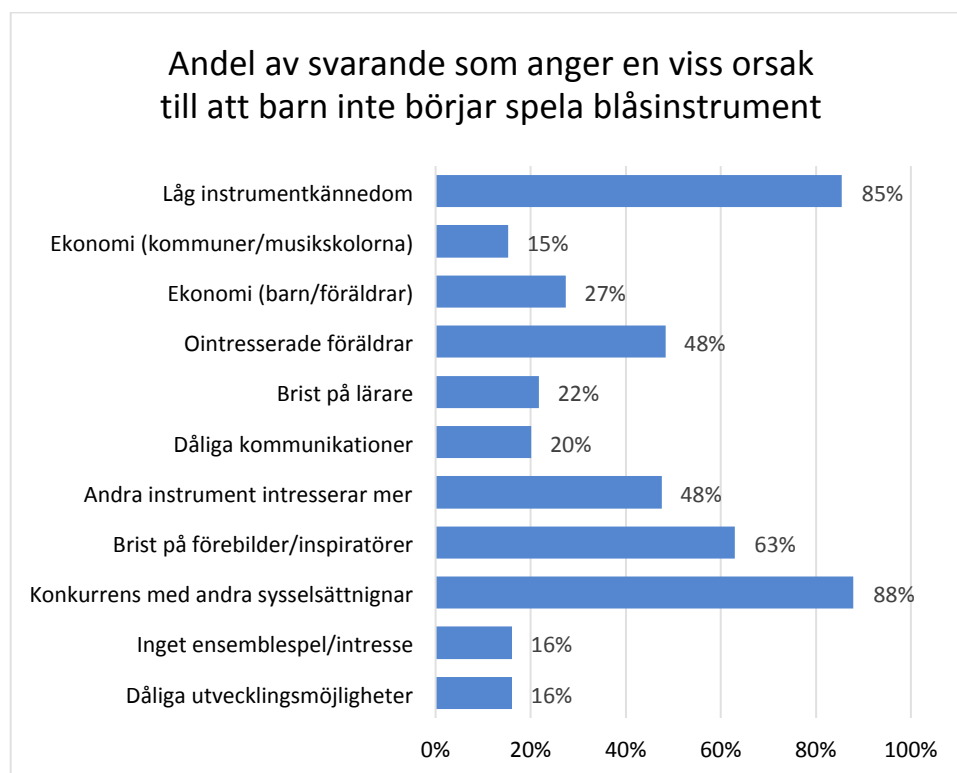

Den utmaning som allra flest svarande har uppgett (65 %) är att rekrytera elever inom vissa instrument. Detta bekräftar bilden som framträtt även i tidigare undersökningar (då har oboe och fagott pekats ut som särskilt utsatta). Men även elevrekryteringen generellt, oavsett instrument, är en stor utmaning uppger 60 %. Därefter uppges det vara problem med konsertlokaler (30 %), noter och arrangemang (29 %) samt kompetensutveckling (27 %). Det kan vara intressant att notera att 79 % av respondenterna ändå har kompetensutvecklat sig under sin anställningstid.

Elevrekryteringen är alltså den överlägset största utmaningen för de svarande blåsmusikpedagogerna, både på vissa instrument och generellt. Vi bad respondenterna att ange vilka orsaker de tror det finns till att barn **inte** börjar spela ett blåsinstrument. Det största "hotet" är konkurrensen med andra sysselsättningar, något hela 88 % uppger. Så ser dock världen ut idag, och det är stor skillnad på hur situationen såg ut för 50 år sedan, då förutsättningarna för återväxten inom blåsmusik var en annan. Detta, alltså "hotet" från andra sysselsättningar, är något som är svårt att påverka.

Något vi däremot kan påverka är den andra stora orsaken som lyfts fram av hela 85 % av respondenterna, nämligen hur den mycket låga instrumentkännedomen påverkar rekryteringen negativt. Många har i fritext dessutom uppgivit att de tror att den enskilt största faktorn som skulle kunna vända trenden är om blåsinstrumenten exponeras mer i radio, TV och på sociala plattformar i stort. Idag är dessa instrument närmast osynliga inom t ex Public Service.

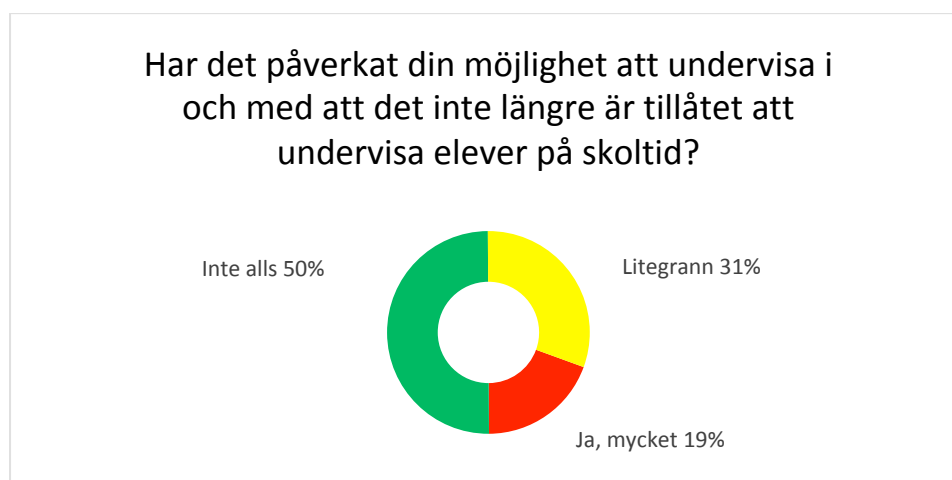
På tredje respektive delad fjärde plats kommer brist på förebilder/inspiratörer (63 %) samt ointresserade föräldrar och att andra instrument intresserar mer (48 % vardera).

Eftersom det kan finnas fler anledningar att barn inte börjar spela än vad som angavs som svarsalternativ ovan, erbjöd vi också de som ville att i fritext komplettera sitt svar, något som 55 personer också gjorde. Av de 53 personer som i fritext svarade på frågan "Vad tror du skulle öka intresset för att spela blåsmusik", svarade en stor majoritet – hela 44 personer – att synlighet i främst medier, men även mer synlighet t ex lokalt i barnens vardag, skulle ha den enskilt största positiva förändringen på rekryteringen av nya blåsmusikelever. Sammanfattningsvis är det tydligt i såväl kryssvalsfrågor som fritextsvar att synlighet medialt och i samhället är den överlägset viktigast frågan (och viktigaste förslaget på möjlig åtgärd) hos respondenterna.

Bland utmaningarna lyfts också frågan om tid och tålamod fram. Det tar tid att lära sig spela ett instrument, och många respondenter uppfattar att barnen – och i vissa fall även deras föräldrar – har sämre tålamod idag än tidigare. 16 respondenter lyfter i fritext fram detta som en utmaning (se s. 13 för mer information om svaren).

Sedan några år tillbaka är det, enligt hur man tillämpar skollagen, inte längre tillåtet att undervisa elever på lektionstid i grundskolan. Precis innan vi skickade ut enkäten, i början av december 2022, öppnades det dock upp för en friare tolkning av reglerna. Vi valde ändå att ställa frågan om huruvida respondenterna upplever att lagtolkningen – med begränsningen mot att undervisa på skoltid – har påverkat deras möjligheter att undervisa. 19 % har påverkats mycket, medan 31 % har påverkats litegrann. 50 %, alltså hälften, uppger att de inte påverkats alls.

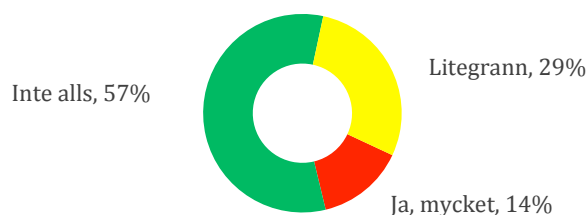
Vi valde sedan att dela upp svaren utifrån vilken region respondenten är verksam i, och trodde att vi skulle se skillnader mellan regionerna, där t ex Norrbotten med sina långa avstånd skulle uppleva en större påverkan än t ex Stockholm som har generellt kortare avstånd och tätare kommunikationer. Förvånande nog uppger stockholmarna att de upplevde större problem med förbudet att undervisa på skoltid, än vad norrbottningarna gjorde.

Vi vet inte vad skillnaderna beror på. De kan t ex bero på att en del kommuner helt enkelt struntade i den dåvarande lagtolkningen och undervisade på skoltid ändå (vilket vi vet sker på flera håll). Flera kommuner i Region Stockholm är också ganska små med

begränsade kommunikationer, vilket också kan påverka (men Norrbotten sticker ändå ut avseende antalet små kommuner med långa avstånd mellan sig).

Har det påverkat din möjlighet att undervisa i och med att det inte längre är tillåtet att undervisa elever på skoltid?

Endast svarande i Region Norrbotten

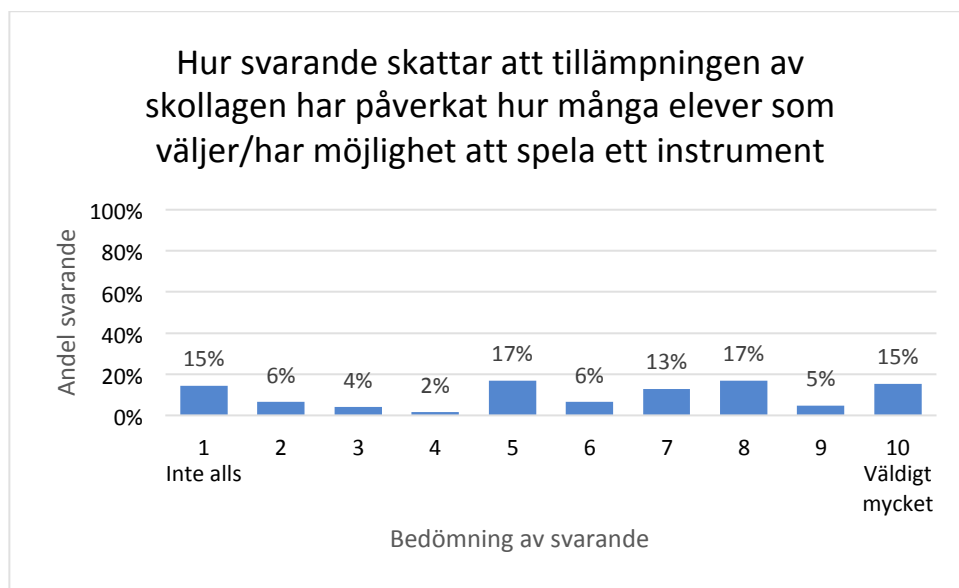

Har det påverkat din möjlighet att undervisa i och med att det inte längre är tillåtet att undervisa elever på skoltid?

Endast svarande i Region Stockholm

När vi också frågade om hur de svarande uppskattar att lagtolkningen har påverkat hur många elever som väljer/har möjlighet att spela ett instrument, fördelar sig svaren ganska jämnt över skalan. Man kan dock se att 37 % har svarat 8-10 på en tiogradig skala (där 10 motsvarar att lagtolkningen "väldigt mycket" påverkade eleverns möjlighet att spela ett instrument), vilket ger att drygt en tredjedel har upplevt en kännbar skillnad (se nedan).

FRITEXTSVAR

I anslutning till dessa frågor fanns det även möjlighet att kommentera och utveckla sina tankar i fritext. Givet det stora antalet svarande så är svaren ibland spretiga och omfattande. Men vid en sammanställning framkommer ändå en del tydliga synpunkter.

Vi har bl a ställt frågan: *Varför tror du att inte fler barn börjar spela ett blåsinstrument?"*

Den uppfattning som väldigt tydligt sticker ut som den överlägset mest framförda åsikten rör instrumentens synlighet. Detta lyfts fram betydligt oftare än t ex ekonomi. Så här skriver t ex en respondent, vilket ganska bra sammanfattar svaren:

- Instrumenten varken syns eller hörs idag i den omfattning de gjorde då jag var liten och började. Då hörde jag Poulenc i slutet av Babar, träblåskvintett i Vi på Saltkråkan, flöjt i Fem myror är mer än fyra elefanter, klarinett i Alfons Åberg, full orkester på Melodifestivalen, Riedel i Astrid Lindgrens berättelser osv. De klassiska orkesterinstrumenten förekom på ett helt annat sätt i barnens vardag/populärkulturen. Detta tror jag är viktigt för att skapa nyfikenhet kring instrumenten. När jag idag ser och hör vad som visas på bl a SVT Barn mm blir man ju helt knäckt när man tänker på det.

Eller som en annan respondent uttrycker det:

- Om inte föräldrarna vet vad en klarinett är, hur ska då barnen veta vad det är?"

Av de 53 personer som i fritext svarade på frågan *"Vad tror du skulle öka intresset för att spela blåsmusik"*, svarade en stor majoritet – hela 44 personer – även här att synlighet i främst medier, men även mer synlighet t ex lokalt i barnens vardag, skulle ha den enskilt största positiva förändringen på rekryteringen av nya blåsmusikelever.

Så här skrev t ex några av respondenterna på frågan om vad som skulle kunna öka intresset:

- Status, uppmärksamhet, mer medel för spetsutbildningar /läger/ensembler så att förebilderna finns i närheten.

- Att blås blev mer synligt i de medier barnen befinner sig i. Det behövs förebilder och kännedom om att instrumenten existerar. Grundskolans musik är också väldigt fokuserad på kompinstrumenten. Att få in blås i grundskolan skulle kunna hjälpa tror jag.

- En nationell satsning både medialt och resursmässigt

- Om blåsinstrument fick mer uppmärksamhet i media, samt om fler blåsmusiker var ute på skolor osv och hade konsert

- Om blåsinstrument syns mer i media

Sammanfattningsvis är det tydligt i såväl kryssvalsfrågor som fritextsvar att synlighet medialt och i samhället är den överlägset viktigast frågan (och viktigaste förslaget på möjliga åtgärder) hos respondenterna.

Bland utmaningarna lyfts också frågan om tid och tålamod fram. Det tar tid att lära sig spela ett instrument, och många respondenter uppfattar att barnen – och i vissa fall även deras föräldrar – har sämre tålamod idag än tidigare. 16 respondenter lyfter i fritext fram detta som en utmaning, varav tre skriver:

- Det krävs tid och tålamod för att lära sig spela ett instrument, allting ska gå så fort idag.

- De vill ha snabba och lätta resultat och det kan vi inte erbjuda - det tar tid och är ansträngande att bli bra på sitt instrument. De orkar inte.

- Jag tror att tålamodet ibland saknas eftersom mycket annat idag ger snabbt resultat.

Tre respondenter skriver också att barnen idag väljer "tystare" instrument, p g a trångboddhet och/eller klagomål från grannar.

På frågan om vad som kan göras för att vända trenden nämns också tydligt – utöver frågan om synlighet – även behovet av samverkan. Det handlar både om samverkan inom regionen, men även samverkan mellan musikskola och grundskola, samt samverkan mellan musikskola, högre utbildning och det professionella musikkivet. Det efterfrågas särskilt att denna samverkan inte ska ske i tillfälliga projekt, utan snarare långsiktigt och målmedvetet.

Kontakt vid frågor och för mer information:

*Noomi Hedlund
Projektledare, Swedish Wind Power
Mail: noomi@onaboat.se
Tfn: 070-456 69 57*